

Digitaalisen hyvinvointivaltion jäljillä

Haastateltavana Virginia Eubanks

Virginia Eubanks on yhdysvaltalainen politiikantutkija ja apulaisprofessori, joka on omaksunut journalistisen työtteen. Eubanks tunnetaan erityisesti kirjastaan *Automating Inequality: How High-Tech Tools Profile, Police, and Punish the Poor* (2018) ja muun muassa *The Guardian* -lehteen kirjoittamistaan artikkeleista. Hän on myös kansalaisaktivisti ja erittäin kysytty puhuja. Parhaillaan Eubanksilla on tekeillä uusi kirja yhdessä University of New Mexico -yliopiston tutkijan Andrea Quijadan kanssa. Eubanks istahti Marja Alastalon ja Katri-Maria Järvisen haastateltavaksi Joensuussa kesäkuussa 2022 kesken työntäyteisen kenttätyömatkan.

Haastattelijat: *Digitaalisen köyhäintalon* käsitteellä viittaat muun muassa siihen, että automatisoidun päätöksen teknologiat kytkeytyvät vahvasti aiemmin kehitettyihin yhteiskunnan järjestelmiin ja tapoihin kohdella heikommassa asemassa olevia ihmisiä. Miten päädyit tutkimaan tätä ilmiötä, jota aavat kirjassasi *Automating Inequality*?

Virginia Eubanks: Tein väitöskirjani tieteen ja teknologian tutkimuksesta ja olin kiinnostunut digitaalisesta kuilusta (*digital divide*), eli siitä, että varakkaammilla, rodullisesti etuoikeutetummilla ja miehillä on muita parempi pääsy teknologiaan välineisiin. Kuilu teknologiaa omaavien ja sitä vailla olevien välillä on yhteiskunnallinen oikeudenmukaisuuskysymys.

Olin työskennellyt vuosia Yhdysvalloissa osana liikettä, joka pyrkii perustamaan yhteisöllisiä teknologiakeskuksia (*community technology centre movement*). Liikkeessä pyrittiin luomaan pääsyä tek-

nologiaan erityisesti köyhien ja työväenluokan asuinalueilla. Niinpä aloin tehdä vapaaehtoistyötä ja olla osa naisyhteisöä, joka asui paikassa, jota kutsumme Yhdysvalloissa yhden hengen huo-

Virginia Eubanks

- PhD, tieteen ja teknologian tutkimus; apulaisprofessori (politiikan tutkimus), University at Albany, State University of New York
- Tutkija, kirjailija, kansalaisaktivisti
- Tärkeimmät kirjat: *Automating Inequality: How High-Tech Tools Profile, Police, and Punish the Poor* (2018, St. Martins Press); *Digital Dead End: Fighting for Social Justice in the Information Age* (2011, MIT Press); *Ain't Gonna Let Nobody Turn Me Around: Forty Years of Movement Building with Barbara Smith* (toimittanut yhdessä Alethia Jonesin kanssa) (2014, SUNY Press)
- Kirjoittanut useisiin tunnettuihin lehtiin (mm. *The New York Times*, *Wired*, *The Guardian*)
- Piti tammikuussa 2022 Itä-Suomen yliopiston ”In/equalities in Digitalized Society” -symposiumissa esitelmän ”Data and Story: Global Narratives of the Digital Welfare State”

Virginia Eubanks vuonna 2019 (kuva: Sebastiaan ter Burg, CC BY 2.0).

neista koostuvaksi asuntolaksi (*single-room occupancy*) nimeltään YWCA. Siellä asui 94 työväenluokkaista naista, joista osalla oli lapsia. Aloimme miettiä digitaalisen kuilun torjumista rakentamalla teknologista kyvykkyyttä. Yhdessä yhteisön kanssa suunnitelimme asuintaloon teknologiakeskuksen ja verkkoon hakemiston paikoista, joista ihmiset voisivat saada tarvitsemiaan palveluja, sekä pidimme kursseja ja ky-

syimme yhteisöltä, mitä he halusivat. Ihmiset olivat hyvin innoissaan laboratorion, kurssien ja resurssihakemistosta, mutta eivät koskaan käyttäneet niitä.

Muutammat yhteisön jäsenet vetivät minut sivuun ja sanoivat: ”Virginia, me pidämme sinusta. Olet mielestämme tosi mukava, ja meillä on hauskaa kansasi. Välitit selvästi yhteisöstä – mutta kysymyksesi ovat typerä. Niillä ei ole

mitään tekemistä meidän elämämme kanssa.” Onneksi olin ollut siellä tarpeeksi kauan, että pystyin sanomaan, että okei, jos kerran kysimme vääriä kysymyksiä, mitkä ovat sitten oikeita kysymyksiä. He vastasivat, että kyse ei ole siitä, etteikö heillä olisi pääsyä teknologiaan, vaan siitä, että teknologia pääsee liikaa käsiksi heihin. He kertoivat esimerkiksi työskentelevänsä matalapalkkaisissa *high tech* -ammateissa

puhelinkeskuksissa ja syöttämässä dataa, tai joutuvansa kosketuksiin valvontakameroiden kanssa asunnoissaan tai asuinalueillaan ja olevansa teknologisen valvonnan kohteina. Yksittäinen asia, josta he puhuivat eniten, oli heidän kokemuksensa teknologiasta sosiaali-toimistossa.

Tämä oli minulle käännekohta, jolloin aloin kiinnostua teknologian ja hyvinvointivaltion suhteesta. Ensimmäinen kirjani, *Digital Dead End: Fighting for Social Justice in the Information Age*, kertoo oivalluksen hetkestä, jolloin tajusin, että ajatus digitaalisesta kuilusta ei oikeastaan kuvaakaan sitä, mitä tapahtuu. Teknologian suhde taloudelliseen eriarvoisuuteen ja poliittisen syrjäytymiseen on paljon monimutkaisempi, kuin että sinulla joko on pääsy teknologiaan ja olet hyvä tai sinulla ei ole ja asiiasi ovat huonosti.

Haasteena oli mielestäni se, että vaikka monet ihmiset pitivät *Digital Dead Endistä*, Yhdysvalloissa hallitseva kertomus köyhyydestä on hyvin sitkeä. Siinä ei ole paljoa liikkumavaraa, eikä se perustu tosiasioihin poliittisesti edistyksellisellä tai konservatiivisellakaan puolella. Kirjoittaessani tutkijana minusta tuntui, että riippumatta siitä, kuinka paljon faktoja keräisin, ihmiset eivät uskoisi: ”Voit näyttää minulle kaikki faktat, enkä välitä, sillä minulla

on tarina päässäni ja tätä köyhyys on – me tiedämme, mistä köyhyys tulee, mil-laisia köyhät ihmiset ovat – joten minulla ei ole mitään syytä kuunnella.”

Kamppailin kovasti sen kanssa, miten kertoa tarinoita eri tavalla, jotta tavoittaisin enemmän ihmisiä ja voisin liikuttaa heitä. Niin päätin kirjoittaa *Automating Inequality: How High-Tech Tools Profile, Police, and Punish the Poor*-kirjan, joka käsittelee monia samoja asioita kuin aiempi kirjani, mutta päätin kirjoittaa sen pikemminkin toimittajana kuin tutkijana, koska minusta tuntui, että minun oli kerrottava rikkaampia tarinoita ja tavoitettava ihmiset emotionaalisella ja inhimillisellä tasolla. Eikö niin, että joskus, kun kirjoitamme tutkijoina, kuulostamme siltä kuin heristäisimme sormeja ihmisille? Kuulostamme opettajilta. Sanomme: ”Nyt sinun on ymmärrettävä, että tämä ei ole oikein.” Ihmiset eivät suhtaudu sellaiseen kovin hyvin, kun kyse on asioista, joista heillä on vahvoja uskomuksia.

Automating Inequalityssa yritin keskittyä niiden ihmisten kokemuksiin, jotka joutuvat kosketuksiin teknologioiden kanssa hyvinvointijärjestelmässä. Yritin kirjoittaa sen tavalla, jossa luotetaan siihen, että lukijat ovat tarpeeksi älykkäitä. Jos kerron hyviä tarinoita ja tarjoan ihmisille tietoa, he voivat itse päättää, mitä asia tarkoittaa heille.

Voisitko hieman kuvailla uutta projektiasi?

Olen aina pyrkinyt miettimään, miten tehdä työstäni mahdollisimman hyödyllistä. En ole kasvanut perheessä, jossa olisin ollut tekemisissä jatko-opintoja tekevien ihmisten kanssa, vaikka äitini kävi yliopiston. Monet akateemiset ihmiset ovat syntyneet yliopistomaailmaan, enkä minä ole sellainen. Olen aina ollut hyvin tietoinen siitä, että yliopisto tarkoittaa ainutlaatuista pääsyä resursseihin, joita muilla ihmisillä ei ole. Mietin paljon sitä, miten voin hyödyntää minulla olevia resursseja parhaalla mahdollisella tavalla niiden ihmisten hyväksi, joilla ei ole pääsyä näihin resursseihin, ja auttaa mahdollisimman monia. Joskus se tarkoittaa työtä akatemian sisällä sen kulttuurin muuttamiseksi tai oven avaamiseksi, tai yliopistoyhteisön resurssien käyttämistä hyvän työn tekemiseen maailmassa.

Automating Inequality ilmestyi aikana, jolloin käytiin paljon laajempaa keskustelua automatisoidusta päätöksenteosta, algoritmista hallinnasta ja monista muista asioista, joita nykyään kutsutaan digitaaliseksi vankilavaltioksi. Kirja oli monien näiden keskustelujen alku, ja olen ollut innoissani nähdessäni, miten paljon huomiota nämä kysymykset ovat saaneet. Kun olin puhunut

kirjasta noin kahden vuoden ajan – kiertänyt ja pitänyt esitelmiä sekä puhunut konferensseissa ja vastaavissa – minusta tuntui yhä siltä, että kahta asiaa ei ollut vielä tapahtunut.

Vaikka algoritmisesta hallinnasta on nyt valtavasti kirjallisuutta, emme vielä kukaan juuri koskaan kuule ihmisiä, joihin työkalut vaikuttavat suoraan, etenkin hyvinvointivaltiossa. Mielestäni tämä on valtava laiminlyönti, ei vain eettisesti resurssien jakamisen kannalta, kuten aiemmin mainitsin, vaan myös tiedon kannalta. Esitämme todella helposti tyhmiä kysymyksiä, jos emme ota yhteyttä ihmisiin, joihin asia eniten vaikuttaa. Tein sata haastattelua *Automating Inequality*ä varten, ja minusta tuntui, että pystyin antamaan jonkinlaista kuvaa ihmisten elämästä, mutta halusin päästä paljon syvemmälle tarinoihin, koska joskus tavat, joilla puhumme teknologiasta, epäinhimillistävät ihmisiä, joista puhumme. Halusin kertoa ihmisten tarinat koko syvyydessään enkä vain puhua heistä ihmisinä, joilla on ollut yksi tai useampi hullu vuorovaikutussuhde teknologiaan, vaan millaista heidän koko elämänsä on.

Toinen keskustelusta puuttuva asia on valtioiden ja alueiden välinen keskustelu. Käydessäni eri paikoissa puhumassa kirjasta havaitsin, että vaikka kontekstilla on merkitystä ja Suomen

järjestelmät ovat aivan erilaisia kuin Yhdysvaltojen järjestelmät kaikista niistä syistä, joita voisi olettaa, ne eivät ole niin erilaisia kuin voisi odottaa. On olemassa säännönmukaisuuksia, ja vaikka en todellakaan ajattele voivani tehdä globaalia tutkimusta, uskon, että vertaamalla tarinoita toisiinsa voimme joskus nähdä teemoja ja yhteisiä piirteitä. Eroja myös, tietenkin.

Työskentelen tällä hetkellä yhdessä Andrea Quijadan kanssa, joka on kollegani New Mexicon yliopistosta, ja teen yhteistyötä Voice of Witness -järjestön kanssa. Voice of Witness on San Franciscossa toimiva voittoa tavoittelematon järjestö, joka käyttää suullista historiaa keinona tutkia ihmisoikeusloukkauksia eri puolilla maailmaa. Parhaillaan tekeillä olevan kirjan ideana on kertoa ihmisten rikkaita tarinoita ja auttaa ihmisiä kertomaan omia tarinoitaan. Suullisessa historiassa kaikki koostuu kertojan sanoista, eikä siinä ole nimenomaista analyysia. Ne ovat tarinoita, jotka seisovat omillaan, riittävät yksinään ja joita on kiinnostavaa lukea kokoelmana.

Ajatuksena oli kerätä ihmisten omalla äänellä kerrottuja kertomuksia heidän vuorovaikutuksestaan digitaalisen hyvinvointivaltion kanssa yhteensä kahdestatoista maasta eri puolilta maailmaa. Maat ovat Espanja, Suomi, Kolum-

bia ja Meksiko, Yhdysvallat, Yhdistynyt kuningaskunta, Australia, Uusi-Seelanti, Indonesia, Filippiinit, Kenia ja Uganda. Pystymme keräämään vain pari tarinaa kustakin maasta, joten kaikki tarinat edustavat vain itseään, mutta olemme alkaneet huomata, että on olemassa melko erikoisia säännönmukaisuuksia, jotka ilmenevät, kun sosiaalivakuutukseen aletaan ottaa mukaan digitaalisia välineitä. On myös joitakin mielenkiintoisia eroja, mutta meistä on kiehtovaa nähdä, mitä tapahtuu.

Viimeinen asia, joka on ehkä tärkeää mainita tästä hankkeesta, on se, että olemme erittäin kiinnostuneita siitä, että kyseessä on maailmanlaajuinen tarina. Ymmärrämme myös, että Voice of Witness -järjestön kapasiteetti riittää vain englanninkielisten kirjojen tuottamiseen, eikä se tunnu täysin vastaavan arvojamme. Niinpä haemme rahoitusta myös Open Society Foundations -säätiöltä voidaksemme tehdä kirjan lisäksi yhteistyötä paikallisten toimittajien ja tutkijoiden kanssa sekä tuottaa tarinoita, ehkä artikkeleita, keräämistämme tarinoista kertojien maissa heidän kielilään. Toivomme myös voivamme tehdä yhteistyössä uutiskanava Al Jazeera kanssa sarjan lyhyitä dokumentteja muuttamista tarinoista. Pyrimme siis löytämään keinoja viedä tarinat takaisin kotiin, koska meistä tuntuu tärkeältä, että

ihmiset, jotka ovat kertoneet tarinansa omalla kielellään, saavat lukea tarinansa omalla kielellään.

Puhuit jo maiden välisistä samankaltaisuuksista, mutta millaisia eroja niiden välillä on?

Yhdysvalloista kotoisin olevana en ole uskonut ajatukseen amerikkalaisesta poikkeuksellisuudesta, jonka mukaan olemme parempia kuin kaikki muut. Olen uskonut amerikkalaiseen poikkeuksellisuuteen siinä, että olemme huonompia kuin kaikki muut, erityisesti julkisten palveluiden osalta, koska sosiaalivakuutusjärjestelmämme Yhdysvalloissa ovat melko rankaisempia. Niiden piiriin on hyvin vaikea päästä, ja senkin jälkeen ne ovat hyvin niukkoja. Ne eivät perustu ajatukseen, että ihmisillä on perusihmisioikeudet esimerkiksi sairaanhoitoon.

Emme ole, ikävä kyllä, tässäkin suhteessa ainutlaatuisia. Eri maissa on suuria eroja siinä, miten julkisten palvelujen tai sosiaalivakuutuksen rooli nähdään. Esimerkiksi Espanjassa sosiaalivakuutuksesta puhutaan sosiaalietuuksina (*insertion benefits*), mikä on mielestäni mielenkiintoista. Se on hyvin erilaista. Yhdysvalloissa niitä pidetään selviytymisetuuksina (*survival benefits*). Yhdysvalloissa sanotaan:

”Olemme kai vastuussa, jos kuolet, joten tämä on sitä varten, ettet kuolisi, mutta rankaisemme sinua siitä, että otat rahaa, jotta et kuolisi.”

On hyvin suuri ero ajatella sosiaalivakuutusta tapana ottaa ihmiset mukaan kansakunnan tai yhteisöme sosiaaliin elämään. Pohjoismaissa sosiaaliturva perustuu jossain määrin – joskin vähemmän kuin luulin – ajatukseen siitä, että on olemassa jokin elämän perustaso, joka kuuluu kaikille ihmisille vain siksi, että he ovat olemassa. Ajatus taloudelliseen toimeentuloon liittyvistä perusihmisioikeuksista on aivan erilainen kuin Yhdysvalloissa tai jossain määrin kuin Espanjassa. Tietysti, kun tarkastellaan Kolumbiaa tai Indonesiaa, ajattelutapa on taas aivan erilainen. Poliittinen konteksti ja intellektuaalinen käsitys siitä, miten sosiaalivakuutus ymmärretään, ovat siis varsin erilaisia eri paikoissa maailmaa. Digitaaliset järjestelmät ovat kuitenkin melko samanlaisia, ja se on mielestäni mielenkiintoista, koska asia, josta kirjoitin *Automating Inequality*-kirjassa ja jota nyt puntaroin, on se, että minusta tuntui, ettei näiden muutosten taustalla ole teknologia vaan poliittiset strategiat ja puuttuva poliittinen tahto torjua köyhyyttä. Teknologioita voitaisiin valjastaa paljon myönteisempään, osallistavampaan ja ihmisioikeuksiin perustu-

vampaan käyttöön, jos meillä olisi poliittista tahtoa tehdä niin.

Olemme havainneet etenkin koronapandemian myötä monissa paikoissa, kuten Espanjassa, että poliittinen tahto oli olemassa siihen, että kaikki maan asukkaat saisivat perustason vähimmäistulon. Espanjassa oli aiemmin kunnallinen järjestelmä, tai kunnallinen etuus, joka on vähän kuin perustulo. Sitä jaettiin perheittäin. Sitten liittovaltion hallitus päätti ottaa käyttöön perustason vähimmäistulon, *ingreso mínimo vitalin*. Sitä jaetaan kotitalouden, ei perheen mukaan, ja nämä kaksi ovat järjestelmässä ristiriidassa. Monet köyhät ja työväenluokan kotitaloudet koostuvat useammasta kuin yhdestä perheestä. Koska kunnallinen etuus perustuu perheeseen ja *ingreso mínimo vital* perustuu kotitalouteen, arvioidaan, että et ole oikeutettu kunnalliseen etuuteen, koska sinun pitäisi saada liittovaltion etuutta. Kuitenkin, koska elät kotitaloudessa, jossa on useampi kuin yksi perhe, et voi saada sitä, koska vain yksi henkilö kotitaloudessa on oikeutettu etuuteen. Ja koska on olemassa liittovaltion etuus, kunnallinen etuus poistuu.

Puhuimme tästä asiasta erään Carlosin kanssa, joka oli asunut äitinsä perheen ja muiden laajennetun perheen jäsenten kanssa, joten talossa oli noin 20 ihmistä. Alun perin he olivat kaikki saa-

neet eri kunnallisia etuuksia, koska heidät laskettiin eri perheiksi. Liittovaltion etuus tuli kotitalousperustaisesti, ja he sanoivat, että vain äitisi on oikeutettu tähän etuuteen, koska hän on kotitalouden pää. Sitten kunta sanoi, että ei, ei, ei, liittovaltion hallitus on ottanut tämän vastuulleen. Niin ihmiset joutuivat yhtäkkiä tilanteeseen, jossa heidät suljettiin molemmista järjestelmistä. Minua järkyttää, että tämän tukikelpoisuusjärjestelmän soveltamisen suunnittelijat eivät tienneet, että köyhät ja työssäkäyvät ihmiset kuuluvat useamman kuin yhden perheen kotitalouksiin. Ihmiset, joilla ei ole tarpeeksi resursseja, jakavat.

Tällaiset seikat tekevät näistä järjestelmistä epäonnistuneita. Kyse ei välttämättä ole poliittisesta tahdosta, kuten aiemmin luulin. Poliittinen tahto on olemassa. Kyse ei ole myöskään pelkäämistään teknologiasta, vaan myös katkoksesta järjestelmiä rakentavien ihmisten ja niistä riippuvaisten ihmisten välillä, siis tiedon puutteesta siitä, millaista ihmisten elämä todella on. Et voi saada tärkeitä tarvittavia papereita ilman osoitetta. Carlos oli asunut hökkelikylässä koko ikänsä ilman vakituista osoitetta.

Kyse ei siis välttämättä ole teknologiasta eikä poliittisesta tahdosta, vaan siitä, että ihmiset eivät saa niitä asioita, joita he tarvitsevat elääkseen. Tämä pätee myös Kolumbiassa. Kolumbiassa

oli ohjelma, jossa kaikki saivat pankkitililleen kertaluontoisen COVID-etuuden. Se lähetettiin tekstiviestijärjestelmän kautta, mutta suurella osalla todella köyhistä ja työväenluokan ihmisistä Kolumbiassa ei ole kännykkää tai heillä on kertakäyttöinen puhelin. Kaikki saivat tekstiviestin, jossa sanottiin, että annan sinulle x summan rahaa selviytyäksesi tästä vaikeasta ajasta, mutta viesti ei tavoittanut esimerkiksi niitä, joiden puhelin oli hajonnut ja heidän olisi pitänyt hankkia välittömästi uusi. Tämä on yhteinen piirre, vaikka poliittinen konteksti onkin hyvin erilainen eri paikoissa.

Toinen tärkeä asia on luokittelu. Kolumbiassa on järjestelmä, jossa pandemian aikana siirryttiin seitsemästä luokasta, tasoista 1–7, näihin monimutkaisuusluokkiin, kuten 2A, B, 3(RQ). Tämä uudistus periaatteessa järjesti uudeleen etuudet, joihin kaikki olivat oikeutettuja. Andrea Quijada jutteli nuoren miehen kanssa, joka oli saanut opintotukea ja jolla on joitakin vammoja, joiden vuoksi hänen on vaikea päästä kouluun ilman opintotukea. Eräänä päivänä hänen numeronsa vaihtui ilman minkäänlaista ilmoitusta. Hän siirtyi kolmosesta tai jostain muusta 2AC:ksi, ja yhtäkkiä hänen etuutensa vain katosivat. Hän ei tiennyt, että muutos oli tulossa. Se oli tietokannan taustajärjestelmä, jossa yht-

äkkiä kaikki hänen elämässään muuttui, koska algoritmi, jota he käyttivät, luokitteli hänet eri tavalla kuin edellisenä päivänä. Sanoisin, että monille maille on yhteistä myös se, miten tärkeitä nämä luokitukset ovat.

Kysyitte eroista ja päädyin puhumaan yhtäläisyyksistä, mutta suurin ero on poliittinen konteksti. Minusta on kiinnostavaa, että vaikka poliittinen konteksti on hyvin erilainen, on olemassa todella vahvoja säännönmukaisuuksia, jotka näkyvät hyvin erilaisissa olosuhteissa. Se oli yllättävää. En odottanut, että näin kävisi.

Mainitsit helmikuussa 2022 Helsingin yliopistossa Helsinki Inequality Initiative järjestämässä INEQ Conversation with Virginia Eubanks -keskustelutilaisuudessa yhtenä yhteisenä piirteenä sen, että eri maiden järjestelmät ovat jatkuvassa muutostilassa.

Se on totta. Jatkuva liike ja tunne, että valtio kokeilee ja kokeilee erilaisia asioita, on huolestuttavaa ja horjuttavaa ihmisille, jotka ovat riippuvaisia näistä etuuksista. Luulen, että tässä on jälleen kerran ristiriita sen ajatuksen välillä, että kokeillaan asioita, kunnes nähdään, mikä toimii kunnallisella tai liittovaltion puolella, ja sen välillä, mitä nämä muutokset merkitsevät ihmisten elämälle todelli-

suudessa. Tämä johtaa myös siihen, että ihmiset ovat todella turhautuneita ja pelkäävät näitä järjestelmiä, koska ne tuntuvat heistä sattumanvaraisilta.

Tuntuu kuin kaikki olisi hyvin, ja sitten tulee maanantai ja kaikki on toisin, eikä kukaan selitä sitä minulle, enkä tiedä, miten navigoida tässä järjestelmässä. Eikä se tunnu minusta järkevältä, koska ennen sain tätä ja nyt en saa, enkä ole muuttanut mitään elämässäni, joten tuntuu, ettei siinä ole mitään järkeä tai syytä. Luulen ymmärtäväni, miten tällainen voi saada ihmiset epäluuloisiksi järjestelmiä kohtaan, koska ne vaikuttavat niin järjettömiltä, niin sattumanvaraisilta.

Jatkuvat muutokset ovat täysin ymmärrettäviä, erityisesti pandemian aikana, mutta nopea muutos ei koske vain teknologioita. Varsinaiset politiikka-ohjelmat muuttuivat todella nopeasti. Tämä pätee Yhdysvalloissa pandemian työttömyystukeen, joka oli ensimmäinen kerta, kun liittovaltio otti vastuuta työttömyydestä. Se tapahtui nopeasti, eikä ohjelmaa suunniteltu kovin hyvin. Se oli ehkä parasta, mihin pystyimme tuossa tilanteessa, ja tavoitteena oli alentaa palvelujen saannin esteitä, jotta ihmiset eivät kärsisi niin paljon. Suurin osa ihmisistä haki korvausta täysin vilpittömästi, mutta siirtyminen digitaaliseen järjestelmään ja ohjelman muuttaminen vauhdilla jätti todellisia aukkoja,

jotka johtivat melkoiseen määrään väärinkäytöksiä. Se on huolestuttavaa, koska jo nyt on syntynyt käsitys, että nämä ohjelmat ovat täynnä väärinkäytöksiä, vaikka ne eivät ole sitä.

Olen huolissani siitä, että tulevaisuudessa näemme yrityksiä saada takaisin pandemian aikana oletettavasti liikaa maksettuja etuuksia, ja se voi johtaa ainakin Yhdysvalloissa elinikäiseen ja ylitsepääsemättömään velkaantumiseen. Näin kävi ennen pandemiaa myös Australiassa, jossa vallalla oli ajatus, että ihmisille oli maksettu liikaa etuuksia. He aikoivat jahdata näitä liikaa maksettuja etuuksia ja periä niitä takaisin ihmisiltä, vaikka virheet olivat kaikki valtion virheitä. Uskon, että pandemian seurauksena tulemme näkemään paljon tällaista, ainakin Yhdysvalloissa ja Australiassa, ja luultavasti Yhdistyneessä kuningaskunnassa, mutta uskon, että muuallakin.

Tämä on yksi syy kirjoittaa uusi kirja, sillä kokemusten kautta puhuminen tarkoittaa, että voimme nähdä, mitä saattaa olla tulossa, ja voimme myös nähdä, millaiset ratkaisut ovat toimineet muualla. Koska keskityn aina siihen, että ihmiset saavat ne etuudet, joihin heillä on oikeus ja jotka he ansaitsevat ja joita he tarvitsevat ollakseen terveitä ja turvassa, otan vastaan mistä tahansa maasta minkä tahansa opetuksen, joka pitää kansani tur-

vassa. Ette ehkä ole vielä käsitelleet tätä velka-asiaa Suomessa, mutta voisitte pitää silmänne auki siltä varalta, että se on tapahtumassa. Koska tiedämme, että se tapahtuu eri puolilla, ja ihmiset, jotka rakentavat näitä järjestelmiä, puhuvat keskenään. Myös ihmisten, jotka ovat niistä riippuvaisia, pitäisi puhua keskenään.

Mikä sinua huolestuttaa eniten hyvinvointipalveluiden digitalisoinnissa?

Velka, josta juuri puhuin, huolestuttaa. On paljon asioita, joista on syytä olla huolissaan. Emme ole vielä tehneet haluamaamme työtä digitaalisen henkilöllisyyden parissa, joten se ei ole tullut paljon esille. Olemme puhuneet siitä Indonesiassa, mutta uskoaksemme se liittyy suurelta osin Kenian ja Ugandan tarinoin. Meillä on biometrisen digitaaliseen henkilöllisyyteen liittyviä huolenaiheita, ja haluamme tietää niistä enemmän, mutta en tiedä vielä tarpeeksi puhaakseni niistä.

Kokemukseni perusteella suurin huolenaihe pandemian jälkeen on se, että monissa maissa oli hetki, jolloin julkisten etuuksien saamisen esteitä madallettiin. Yhdysvaltojen kaltaisessa paikassa se tarkoitti sitä, että vielääkään kaikki etuuksiin oikeutetut ihmiset eivät saa niitä. Määrä on edelleen paljon alle sen, mitä sen pitäisi olla, mutta se on paljon kor-

keampi kuin normaalisti. Yhdysvalloissa vain noin 26 prosenttia työttömistä hakee työttömyyskorvausta. Ihmiset eivät hae etuuksia, joihin heillä olisi oikeus, koska leimautuminen on niin suurta ja järjestelmissä on niin vaikea navigoida. Luulen, että pandemian aikana ehkä 50 tai 60 tai 70 prosenttia haki – en tiedä, mikä tarkka luku on.

Olen peloissani siitä, mitä tulee tapahtumaan, koska meillä on nyt kaikki tämä digitaalinen data ja järjestelmät ovat yhä integroituneempia. Poliisin järjestelmät puhuvat työttömyysjärjestelmien, sosiaalihuollon järjestelmien ja matalatuloisille suunnattujen Medicaid-sairausvakuutusjärjestelmien kanssa. Pelkona on, että ne alkavat katsoa taaksepäin sen sijaan, että sanottaisiin, että käytämme tätä teknologiaa päättämään, oletko oikeutettu vai ei, ja varmistamaan, että saat ansaitsemasi etuudet. Ne alkavat miettiä, maksoimmeko kenties liikaa jossain vaiheessa, oliko jokin virhe. Vaikka virhe olisikin ollut valtion, tai vaikka virhettä ei olisi koskaan ollutkaan ja se olisi vain algoritmin keksintö, he alkavat käydä ihmisten kimppuun. Tiedän, että sitä tapahtuu Yhdysvalloissa. Yhdysvalloissa on sanonta ”the writing is on the wall”. Merkit ovat nähtävissä, mutta pelkään, että näin tapahtuu myös monissa muissa paikoissa. Tällainen hallinnon harjoittama saalistava

velka ja rosvoaminen saa minut todella huolestumaan sekä ihmisten perusturvallisuudesta että siitä, että se vähäinenkin luottamus, joka meillä on hallintoa kohtaan, tuhoutuu.

Kun olen tarkastellut velkaantumista Yhdysvalloissa, ihmiset kokevat hallinnon olevan kiusaaja. Se kiusaa meitä silloin, kun olemme haavoittuvimmillamme, se keksii tosiasioita, joilla ei ole mitään tekemistä todellisuuden kanssa. Yhdysvalloissa tämä velka-asia on jo tapahtumassa. He palaavat arkistoihin aina 1980-luvulle saakka ja sanovat, että hupsista, maksoimme sinulle liikaa ruokakuponkeja, 2000 dollaria ruokakuponkeina vuonna 1989. Tehtäväsi on todistaa, ette maksanut. Hän ei tietenkään pysty todistamaan sitä 40 vuoden takaa, eikä osavaltio voi myöskään todistaa sitä. Excel-taulukossa on vain rivi, jossa sanotaan, että ehkä maksoimme sinulle liikaa. Jos edes pääset oikeudenmukaiseen kuulemiseen ja hallinnolliseen menettelyyn ja voit yrittää osoittaa, että velka on virheellinen, tuomari vain katsoo tietoja ja toteaa, että tämä on vanhentunut, sinulla oli 60 päivää aikaa riittauttaa asia vuonna 1989. En tiedä, miten voi luottaa kollektiiviseen hallintoon, kun tuntuu siltä, että hallinto käy kimppuun tällä tavalla. Luulen, että näin tapahtuu muuallakin kuin Yhdysvalloissa, ja olen todella huolissani siitä.

Kirjoitat kirjassasi, että oikeudenmukaisuus pitää rakentaa bitti bitiltä. Keiden tehtävä tämä rakennustyö on?

Voinko olla rehellinen ja sanoa, että en tiedä? Olen todella yrittänyt selvittää tätä. Suurin huolenaiheeni – josta olen sekä ylpeä että huolissani *Automating Inequality*n suhteen – on, että kirja vetosi ihmisiin laajassa ideologisessa mittakaavassa. Minua haastateltiin sekä *Jacobin*-lehteen, joka on yksi Yhdysvaltojen harvoista sosialistisista lehdistä, että *New York Postiin*, joka on yksi maan konservatiivisimmista sanomalehdistä. Positiivisesti molemmissa paikoissa.

Tavoitteeni oli kertoa tarina niin, että ihmiset voisivat itse päättää, mitä tarinat tarkoittavat. Minua pelottaa se, että niin monissa alan teoksissa yritykset nähdään pahoina toimijoina ja hallinto pelastajana, sääntelynä, muurina yritysten ahneutta vastaan. Kirjoitin eksplisiitisti ja tarkoituksella hallinnon teknologiasta, koska ajattelen, että tarina yritysten ahneudesta pitää paikkansa. Minua kiinnostaa paljon enemmän se, miten näitä teknologioita käytetään sosiaaliseen valvontaan, eikä vain se, miten niitä käytetään tuotteiden markkinointiin ihmisille. Tämä tarkoitti, että oli tarkasteltava valtiota.

Olen huolissani siitä, että kirjaa luetaan joskus täysin valtionvastaisena. En

ole sitä. Uskon, että kun valtio toimii, kun se on linjassa niiden ihmisten arvojen ja tavoitteiden kanssa, joita se hallitsee, se voi olla myönteinen muutosvoima ja hyvinvoinnin edistäjä. En kannata valtion lakkauttamista, vaikka työskentelen ihmisten kanssa, jotka ovat valtion lakkauttamisen kannattajia ja meillä on lakkauttamiselle hyviä perusteluja, erityisesti Yhdysvaltojen kontekstissa. Joskus libertaristisesti suuntautuneet ihmiset pitävät työtani väitteenä siitä, että valtio on paha. En halua tulla tulkituksi siten.

Nähdäkseni valtiolla on rooli terveempien teknologisten ekosysteemien luomisessa, joilla varmistetaan sellaisten järjestelmien rakentaminen, jotka takaavat, että ihmiset saavat ne asiat, joihin heillä on oikeus ja jotka he ansaitsevat. Valtio on kuitenkin erityisesti Yhdysvalloissa syvästi rasittava ja riistävä, eikä se ole historiallisesti tehnyt tätä, joten en myöskään täysin luota valtion tekevän tätä työtä. Uskon, että suuri osa [työstä] tulee ihmisiltä itseltään sosiaalisten liikkeiden muodossa, jotka joko painostavat hallintoa tekemään parempaa työtä tai keksivät vaihtoehtoja valtiollisille järjestelmille samalla tavalla kuin Yhdysvalloissa puhutaan poliisin lakkauttamisesta. Osassa lakkauttamisliikkeestä on kyse terveiden ja järkevien vaihtoehtojen luomisesta poliisitoiminnalle, kuten muista tavoista olla turvas-

sa ilman lainvalvontaa. Uskon, että voisi olla tapoja luoda näitä järjestelmiä, jotka eivät ole riippuvaisia valtiosta ja jotka toimivat valtion rinnalla, ja olen innostunut ja toiveikas näiden vaihtoehtojen suhteen.

Tästä huolimatta en ole lakkauttamassa valtiota ennen kuin kaikki saavat sen, mitä ruokakupongeilla saa. Miljoonat ihmiset ovat riippuvaisia ruokakupongeista Yhdysvalloissa, ja kumppanini on riippuvainen Medicaid-sairausvakuutuksesta. Ennen kuin kaikille on tarjolla terveydenhuolto, en lakkauttaisi valtiota. Olen hyvin kiinnostunut vaihtoehtoista, mutta olen myös kiinnostunut tekemään uudistustyötä, joka on tarpeen, jotta hallinto voisi tehdä parempia päätöksiä siitä, miten rakentaa näitä välineitä.

En usko, että markkinat tekisivät sen. Koska kolme suurta toimijaa ovat valtio, markkinat ja ihmiset, uskon eniten ihmisiin. Tunnustan valtion tarpeellisuuden. En usko, että yksityisille yrityksille on palkitsevaa valita moraalisesti oikea tie ja tehdä jotain luomilleen riippuvuutta aiheuttaville ja vaarallisille teknologioille. Ne toimivat vain niin kuin odotamme niiden toimivan kapitalismissa, eikä meidän pitäisi odottaa niiden toimivan millään muulla tavalla. Meidän ei pitäisi yllättyä, kun Google sanoo: ”Otan kaiken, mitä teillä on, ja teen siitä rahaa” –

koska niin ne tekevät. He eivät ole hakyhtiö, he ovat mainosyhtiö, joten meidän ei pitäisi odottaa, että he toimisivat muulla tavoin.

Tuo on todella hyvä kysymys, mutta kamppailen vastatakseni siihen. En vielääkään tiedä, tiedäkö.

YTT, dosentti **Marja Alastalo** työskentelee sosiologian yliopistonlehtorina Itä-Suomen yliopistossa. Hän johtaa Datalukutaito ja vastuullinen päätöksenteko (DataLit)-konsortion osahanketta, jossa tutkitaan datan käyttöä ja uusien datapohjaisten työkalujen kehittämistä julkisissa sosiaali- ja terveydenhuollon organisaatioissa. Hänen tutkimuksensa sijoittuu tieteen ja teknologian tutkimuksen ja määrällistämisen sosiologian aloille.

YTT **Katri-Maria Järvinen** on Itä-Suomen yliopistossa Datalukutaito ja vastuullinen päätöksenteko -hankkeessa tutkijatohtorina työskentelevä yhteiskuntatieteilijä. Hänen tutkimusintressinsä liittyvät yhteiskunnan, erityisesti sosiaali- ja terveysalojen, dataistumiseen ja datakäytäntöihin ja työelämän ilmiöihin.